

RP 67/2001 rd

Regeringens proposition till Riksdagen om godkännande av överenskommelsen om ändring av den nordiska äktenskapskonvention samt med lag om ikraftträdande av de bestämmelser i nämnda överenskommelse som hör till området för lagstiftningen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås att Riksdagen skall godkänna den i Stockholm den 6 februari 2001 undertecknade överenskommelsen om ändring av den mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige den 6 februari 1931 ingångna konventionen, innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap (den nordiska äktenskapskonventionen).

De ändringar som föreslås gäller den nordiska äktenskapskonventionens bestämmelser om myndighets behörighet att pröva frågor om hemskillnad och äktenskapsskillnad mellan makar som är medborgare och har hemvist i en fördragsslutande stat samt vissa till dessa ärenden accessoriska frågor. Därtill föreslås att det till nämnda konvention fogas en ny bestämmelse om förfarandet när mål om samma sak mellan samma parter väcks i flera fördragsslutande stater samtidigt.

Den 1 mars 2001 trädde rådets förordning (EG) nr 1347/2000 av den 29 maj 2000 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och

mål om föräldraansvar för makars gemensamma barn (Bryssel II-förordningen) i kraft. De föreslagna ändringarna i den nordiska äktenskapskonventionen har i första hand till avsikt att i praktiken möjliggöra den fortsatta tillämpningen av konventionen i förbindelserna mellan Finland och Sverige. I andra hand medför de föreslagna ändringarna att bestämmelserna om domstols behörighet att pröva frågor om hemskillnad och äktenskapsskillnad samt vissa därtill accessoriska frågor förenhetligas sålunda, att de nordiska bestämmelserna till sitt innehåll motsvarar de inom Europeiska unionen (EU) tillämpliga bestämmelserna.

Överenskommelsen träder i kraft den första dagen i den månad som infaller två månader närmast efter det att överenskommelsen har tillträtts av alla de fördragsslutande staterna.

I propositionen ingår ett lagförslag om godkännande av överenskommelsen som hör till området för lagstiftningen. Lagen avses träda i kraft vid en tidpunkt som bestäms genom förordning.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
MOTIVERING	3
1. Nuläget	3
1.1. Den nordiska äktenskapskonventionen	3
1.2. Bryssel II-förordningen	3
1.3. Behovet att ändra den nordiska äktenskapskonventionen	4
2. Överenskomna ändringar	4
2.1. Behörighet att ta upp yrkanden om hemskillnad och äktenskapsskillnad	4
2.2. Behörighet att pröva accessoriska frågor	5
2.2.1 Allmänt	5
2.2.2. Behörighet att i samband med äktenskapsmål pröva frågor som rör barn	6
2.2.3. Självständig behörighet att pröva frågor som rör barn	6
2.2.4. 1980 års Haagkonvention	6
2.3. Ändring av lagvalsbestämmelsen	7
2.4. Lis pendens	7
2.5. Erkännande och verkställighet	8
2.5.1. Erkännande av dom enligt den nordiska äktenskapskonventionen	8
2.5.2. Verkställighet av domar om vårdnad, barns boende och umgänge med barn	9
3. Motivering till lagförslaget	9
3.1. Lag om ikraftträdande av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i överenskommelsen om ändring av den mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige den 6 februari 1931 ingångna konventionen, innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap	9
4. Propositionens verkningar	9
5. Ikraftträdande	9
6. Behovet av riksdagens samtycke	10
7. Övriga omständigheter som inverkar på saken	10
Lag om ikraftträdande av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i överenskommelsen om ändring av den mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige den 6 februari 1931 ingångna konventionen, innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap	11

MOTIVERING

1. Nuläget

1.1. Den nordiska äktenskapskonventionen

Den nordiska äktenskapskonventionen innehåller bl.a. bestämmelser om domstols behörighet att ta upp yrkanden om hemskillnad och äktenskapsskillnad (artikel 7) och om domstols behörighet att i samband med ett yrkande om hemskillnad eller äktenskapsskillnad pröva s.k. accessoriska frågor, t.ex. frågor som rör vårdnad om barn (artikel 8). Konventionen innehåller vidare en bestämmelse om tillämplig lag (artikel 9) och en bestämmelse om erkännande utan särskild stadfästelse av laga kraft vunnet avgörande som meddelats med stöd av konventionens behörighetsbestämmelser (artikel 22). Konventionen är i sin nuvarande lydelse tillämplig när båda makarna är medborgare i fördragsslutande stater.

Huvudregeln om domstols behörighet att ta upp yrkanden om hemskillnad och om äktenskapsskillnad finns i artikel 7 första stycket. Enligt huvudregeln skall ett yrkande om hemskillnad eller äktenskapsskillnad mellan medborgare i fördragsslutande stat upptas i den konventionsstat, där båda makarna har hemvist eller där de senast haft hemvist samtidigt och en av dem fortfarande är bosatt. I fall där behörigt forum enligt huvudregeln inte finns, kan ett yrkande upptas i den konventionsstat där endera maken är medborgare (artikel 7 andra stycket). Tillämpning av denna behörighetsgrund förutsätter således inte att makarna har sitt hemvist i en konventionsstat utan enbart att de är medborgare i en sådan stat. Behörighetsgrunderna är hierarkiskt ordnade på så sätt att domsrätt grundad enbart på medborgarskap kan åberopas endast när någon annan behörighetsgrund inte finns. Ett yrkande om äktenskapsskillnad på grund av hemskillnad får dock alltid väckas i den stat där båda makarna är medborgare (artikel 7 tredje stycket).

I samband med ett yrkande om äktenskapsskillnad eller hemskillnad får även frågor om tillfälligt hävande av sammanlevnaden, avvittring, skadestånd samt vårdnad om barn

prövas (artikel 8 första stycket). Ett yrkande om vårdnad om barn som väcks senare upptas i den stat där svaranden har sitt hemvist även om yrkandet avser ändring av ett beslut som meddelats i en annan stat (artikel 8 andra stycket).

Enligt konventionens artikel 22 gäller lagkraftvunnen dom eller administrativ myndighets beslut som meddelats i enlighet med konventionens behörighetsbestämmelser utan särskild stadfästelse i övriga fördragsslutande stater.

1.2. Bryssel II-förordningen

Om samarbetet på civilrättens område mellan medlemsstaterna i EU föreskrivs - efter att Amsterdamfördragets ikraftträdande den 1 maj 1999 - i artiklarna 61-67 i fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen (EG-fördraget). Enligt dessa bestämmelser skall medlemsstaterna sträva till att bevara och utveckla ett område med frihet, säkerhet och rättvisa, där den fria rörligheten för personer garanteras. För att uppnå nämnda målsättning skall gemenskapen bland annat besluta om förbättrande och förenklande av den fria rörligheten av civilrättsliga domar i den mån det behövs för att den inre marknaden skall fungera väl.

Detta innebär att samarbetet mellan EU:s medlemsstater i ovan avsedda angelägenheter numera skall förverkligas genom särskilda gemenskapsinstrument, förordningar och direktiv. Medlemsstaterna kan heller inte längre obegränsat träffa internationella avtal som har till avsikt förbättra den fria rörligheten av domar, åtminstone inte till den del gemenskapen gjort bruk av sin behörighet och saken är reglerad i ett antaget EU-instrument.

I enlighet med artiklarna 1 och 2 i det protokoll som fogades till EU-fördraget och EG-fördraget i samband med antagandet av Amsterdamfördraget deltar inte Danmark i det civilrättsliga samarbete som regleras av artiklarna 61-67 i EG-fördraget. Danmark kan beträffande nämnda samarbete jämföras med en stat som inte är medlem i EU.

Bryssel II-förordningen trädde i kraft den 1 mars 2001. Förordningen ersätter enligt hu-

vudregeln (artikel 36 punkt 1) mellan medlemsstaterna gällande överenskommelser till den del dessa överenskommelser avser frågor som regleras i förordningen. Tillämpningen av nämnda regel skulle innebära att Bryssel II-förordningens bestämmelser i förbindelserna mellan Finland och Sverige skulle ersätta motsvarande bestämmelser i den nordiska äktenskapskonventionen. Däremot inverkar Bryssel II-förordningen inte på Finlands och Sveriges förbindelser med Danmark, Island och Norge.

Finland och Sverige har dock enligt förordningens artikel 36 punkt 2 stycke a getts rätt att avge en förklaring om att den nordiska äktenskapskonventionen under vissa villkor skall gälla i nämnda staters inbördes förhållanden i stället för bestämmelserna i Bryssel II-förordningen. Både Finland och Sverige har den 8 februari 2001 avgett en sådan förklaring.

1.3. Behovet att ändra den nordiska äktenskapskonventionen

Avgivandet av den ovan avsedda förklaringen innebär att Finland och Sverige uttryckligen förbundit sig att iaktta principen om icke-diskriminering på grund av nationalitet (artikel 36 punkt 2 stycke b) vid tillämpning av den nordiska äktenskapskonventionen. Ifrågavarande princip innebär att en person som har sitt hemvist i en EU-stat inte får diskrimineras på basis av att denne är medborgare i en annan EU-stat.

I praktiken har detta ansetts innebära att domstolens behörighet att ta upp ett yrkande om äktenskapsskillnad eller hemskillnad inte enbart kan grunda sig på makarnas medborgarskap när någon av makarna har sitt hemvist i en EU-stat där Bryssel II-förordningen är tillämplig. En fortsatt tillämpning av den nordiska konventionen i förhållanden mellan Finland och Sverige innebär att det i situationer där t.ex. endera maken flyttat till en utomnordisk EU-stat och den andra inte längre är bosatt i den stat där makarna senast haft hemvist samtidigt inte finns något behörigt forum som kan ta upp yrkandet om äktenskapsskillnad. Detta beror på att ett yrkande om hemskillnad eller äktenskapsskillnad mellan nordiska medborgare enligt den nor-

diska äktenskapskonventionen endast kan tas upp i den konventionsstat, där båda makarna har hemvist eller där de senast haft hemvist samtidigt och en av dem fortfarande är bosatt eller, om sådant forum inte finns att tillgå, i den konventionsstat där endera maken är medborgare.

Eftersom den ovan beskrivna situationen inte är acceptabel, måste bestämmelserna om domstols behörighet att ta upp yrkanden om äktenskapsskillnad och därtill anslutna frågor i den nordiska äktenskapskonventionen ändras så att de uppfyller kravet på icke-diskriminering på grund av medborgarskap. Bryssel II-konventionen förpliktar endast Finland och Sverige att uppfylla nämnda krav samt, om behörighetsbestämmelserna ändras, i enlighet med artikel 36 punkt 2 stycke c ändra dem så att de är i linje med Bryssel II-konventionens behörighetsbestämmelser.

Det viktigaste skälet för en fortsatt tillämpning av den nordiska äktenskapskonventionen är önskemålet om att samma bestämmelser om domstols behörighet att pröva äktenskapsmål skall gälla i alla de nordiska länderna. Behovet att ändra den nordiska äktenskapskonventionen omfattar därmed indirekt samtliga konventionsstater.

2. Överenskomna ändringar

2.1. Behörighet att ta upp yrkanden om hemskillnad och äktenskapsskillnad

Artikel 7 reglerar frågan om internationell behörighet att pröva yrkande om hemskillnad och äktenskapsskillnad.

I den gällande lydelsen av artikel 7 första stycket konstateras uttryckligen att behörighetsbestämmelserna endast är tillämpliga då båda makarna är nordiska medborgare. För att uppfylla Finlands och Sveriges åtaganden om icke-diskriminering enligt Bryssel II-förordningen, har de fördragsslutande staterna kommit överens om att ändra första stycket så att där sägs att makarna även skall ha hemvist i en fördragsslutande stat för att behörighetsbestämmelsen skall äga tillämpning. Behörighetsbestämmelsen i artikel 7 stycke 2 som endast grundar sig på endera makes medborgarskap upphävs.

Enligt vad som överenskommits har i första stycket i artikel 7, förutom de gällande behörighetsgrunderna, intagits ett flertal nya behörighetsgrunder. Genom denna ändring motsvarar behörighetsgrunderna Bryssel II-förordningens bestämmelser. Enligt artikel 7 stycke 1 kan ett yrkande om hemskillnad eller äktenskapsskillnad mellan makar som är medborgare och har hemvist i en fördragsslutande stat tas upp i den stat där

1. makarna har sitt hemvist,
2. makarna senast hade hemvist samtidigt och en av dem fortfarande är bosatt,
3. makarna är medborgare,
4. svaranden har sitt hemvist,
5. om ansökan är gemensam, någon av makarna har sitt hemvist,
6. käranden har sitt hemvist, om denne varit bosatt där i minst ett år omedelbart innan ansökan gjordes eller
7. käranden är medborgare och har sitt hemvist, om denne varit bosatt där i minst sex månader omedelbart innan ansökan gjordes.

Ett yrkande om äktenskapsskillnad på grund av hemskillnad kan enligt bestämmelsens andra stycke även tas upp i den stat där beslutet om hemskillnad har meddelats.

De behörighetsgrunder som anges i första och tredje stycket i artikel 7 i dess nuvarande lydelse är medtagna även i den nya lydelsen av nämnda artikel. Dessa behörighetsgrunder liksom behörighetsgrunderna "svarandens hemvist" och "någon av makarnas hemvist, om ansökan är gemensam", är vedertagna och allmänt accepterade.

Även kärandens hemvist - forum actoris - har intagits som behörighetsgrundande kriterium, förutsatt att käranden varit bosatt i hemviststaten i minst ett år eller, om käranden är medborgare i hemviststaten, sex månader innan ansökan gjordes. Bestämmelsen tillmötesgår sökandens intresse i ett mål om äktenskapsskillnad. Problem skulle kunna uppstå t.ex. i en situation där makarna separerat, där den ena av dem sedermera bosatt sig i Island och den andra i Finland samt där den i Island bosatta maken inte önskar någon äktenskapsskillnad. Att som bosatt i Finland anhängiggöra en talan om äktenskapsskillnad vid en domstol i Island kan visa sig vara besvärligt. Därför är det befogat att för sådana

fall möjliggöra för käranden att få väcka talan i sin hemviststat under de angivna förutsättningarna.

Intagandet av båda makarnas medborgarskap som behörighetsgrund är i linje med behörighetsbestämmelserna i Bryssel II-förordningen. I Bryssel II-förordningen finns därtill en särskild behörighetsbestämmelse beträffande genkärsmål. En sådan behövs inte i en nordisk konvention, eftersom detta redan är möjligt i samtliga nordiska länder.

Precis som fallet är med Bryssel II-förordningen, är de föreslagna behörighetsgrunderna alternativa och möjliggör därmed att makarna i det enskilda fallet kan erhålla möjlighet att välja mellan två eller kanske till och med ännu flera staters myndigheter.

Bestämmelsen i det andra stycket i artikel 7 motsvarar artikelns nuvarande tredje stycke och upptar en särskild behörighetsgrund för yrkande om äktenskapsskillnad på grund av ett avgörande om hemskillnad. Ett sådant yrkande kan tas upp i den stat där avgörandet om hemskillnad har meddelats.

2.2. Behörighet att pröva accessoriska frågor

2.2.1 Allmänt

I artikel 8 regleras myndighets behörighet att i samband med ett yrkande om äktenskapsskillnad eller hemskillnad pröva sk. accessoriska frågor.

Enligt den reviderade lydelsen av artikel 8 första och andra stycket är en myndighet behörig att ta upp frågor om vårdnad om barn, barns boende och umgänge med barn i samband med ett yrkande om hemskillnad eller äktenskapsskillnad. Även frågor om tillfälligt hävande av sammanlevnanden och avvitring omfattas även fortsättningsvis av behörighetsbestämmelsen. Däremot har de fördragsslutande staterna kommit överens om att stryka "skadestånd" ur första stycket i artikel 8, emedan det inte i något nordiskt land längre är möjligt att erhålla skadestånd på grund av äktenskapsskillnad.

Umgänge med barn och barns boende omnämns inte i bestämmelsens nuvarande lydelse. Det har trots detta ansetts vara klart att åtminstone umgänge redan nu omfattas av ar-

tikel 8. Syftet med den nya lydelsen har varit att modernisera och tydliggöra bestämmelsen.

Behörigheten enligt den reviderade lydelsen av artikel 8 omfattar endast makarnas gemensamma barn. Däremot omfattas inte barn till den ena maken från ett tidigare förhållande om inte barnet är adopterat av den andra maken. I sak motsvarar den nya lydelsen av artikel 8 i detta avseende Bryssel II-förordningen. Avgränsningen innebär att myndighets behörighet att pröva vårdnadsfrågor som rör barn som inte är makarnas gemensamma avgörs enligt i respektive land gällande domsrättsregler.

2.2.2. Behörighet att i samband med äktenskapsmål pröva frågor som rör barn

För att det skall finnas behörighet att pröva en accessorisk fråga enligt artikel 8 första stycket krävs att frågan framställs i samband med ett äktenskapsmål enligt artikel 7. Även för den ändrade lydelsen av artikel 8 finns denna koppling till behörigheten enligt artikel 7.

Enligt Bryssel II-förordningen måste även en ändring av behörighetsgrunderna i artikel 8 i den nordiska äktenskapskonventionen vara ”i linje med” Bryssel II-förordningen. Barnet måste t.ex. ha hemvist i en nordisk stat för att behörighetsgrunderna enligt artikel 8 skall kunna tillämpas.

Frågor om vårdnad, barns boende och umgänge med barn får tas upp i den stat där ett mål om hemskillnad eller äktenskapsskillnad är anhängigt mellan barnets föräldrar både när barnet har hemvist i den staten och när barnet har hemvist i en annan nordisk stat. I det senare fallet måste dock vissa villkor vara uppfyllda. Förutom att barnet skall vara makarnas gemensamma så krävs att åtminstone en av makarna har vårdnaden om det. Vidare krävs att makarna har godtagit att frågan prövas i den stat där äktenskapsmålet prövas samt att frågans prövning i den staten är till barnets bästa. Om barnet förutom sina föräldrar har ytterligare vårdnadshavare bör, vid prövningen av om det är förenligt med barnets bästa att ta upp frågan, sådan vårdnadshavares inställning beaktas.

Artikel 8 gäller för både domstolar och administrativa myndigheter och reglerar således även frågan om vilken stats socialnämnd (eller motsvarande) som är behörig att godkänna ett avtal som föräldrarna har ingått om vårdnaden, barnets boende eller umgänget. En fråga om vårdnad om barn behöver således inte prövas vid samma myndighet som äktenskapsmålet för att artikel 8 skall äga tillämplighet.

2.2.3. Självständig behörighet att pröva frågor som rör barn

Andra stycket i artikel 8 i dess nuvarande lydelse i den nordiska äktenskapskonventionen reglerar behörighet att pröva vårdnadsfrågor som väcks efter att en talan om äktenskapsskillnad eller hemskillnad prövats. En förutsättning för regelns tillämplighet är att barnets föräldrar tidigare har varit gifta med varandra. Stycket anses omfatta även frågor om umgänge. Konventionen saknar regler för barn vars föräldrar inte är eller har varit gifta med varandra.

De fördragsslutande staterna har kommit överens om att nuvarande artikel 8 andra stycket skall upphävas, eftersom regleringen i 1931 års nordiska äktenskapskonvention beträffande domsrätt för vårdnadsfrågor utan samband med äktenskapsmål inte tar någon hänsyn till barnets hemvist.

Frågor om domstols behörighet att pröva vårdnadsfrågor som väcks utan samband med en talan om äktenskapsskillnad kommer fortsättningsvis att regleras av i respektive land gällande autonoma internationella behörighetsregler. För Finlands del innebär detta att bestämmelserna i 19-21 § lagen angående vårdnad om barn och umgängets rätt (361/1983) skall tillämpas i vårdnadsfall som saknar samband med äktenskapsmål.

2.2.4. 1980 års Haagkonvention

Det föreslagna tredje stycket i artikel 8 avser situationer där ett barn olovligen har blivit bortfört till eller kvarhållet i en annan stat än den där det hade sitt hemvist vid tiden för det olovliga bortförandet eller kvarhållandet. Artikeln innebär att en myndighet i den stat där barnet befinner sig vid bedömningen av

den egna behörigheten enligt första och andra styckena skall beakta om det föreligger ett olovligt bortförande eller kvarhållande enligt Haagkonventionen av den 25 oktober 1980 om de civila aspekterna på internationella bortföranden av barn (artikel 3). Även om myndigheten anses vara behörig i enlighet med artikel 8 i den nordiska äktenskapskonvention, skall myndigheten avstå från att besluta i sak om rätten till vårdnaden till dess att det har bestämts att barnet inte skall återlämnas enligt Haagkonventionen eller med mindre en konventionsenlig ansökan har framställts inom en rimlig tid efter det att myndigheten underrättades om det olovliga bortförandet eller kvarhållandet (artikel 16). 1980 års Haagkonvention har tillträtts av alla de nordiska länderna. Tredje stycket i artikel 8 motsvarar artikel 4 i Bryssel II-förordningen och har tagits med endast i klagörande syfte.

2.3. Ändring av lagvalsbestämmelsen

I den nordiska äktenskapskonventionen artikel 9 regleras vilket lands lag som skall tillämpas vid prövning av frågor som avses i artiklarna 7 och 8. I nuvarande lydelse av artikel 9 första stycket anges uttryckligen att frågor om avvittring och skadestånd alltid skall avgöras enligt den lag som enligt 3 § är tillämplig på makarnas förmögenhetsförhållanden.

Som konstaterats ovan i avsnitt 2.2.1. är det inte längre i något nordiskt land möjligt att få skadestånd på grund av äktenskapsskillnad. Därför stryks "skadestånd" ur första stycket i artikel 8. Vid dessa förhållanden bör inte heller artikel 9 uppta "skadestånd". I den nya lydelsen av artikel 9 har därför skadestånd utgått. I övrigt är ändringarna av artikel 9 närmast redaktionella.

2.4. Lis pendens

I sin nuvarande lydelse innehåller inte den nordiska äktenskapskonventionen några uttryckliga regler om hur domstolarna skall förfara vid s.k. lis pendens, dvs. när mål om samma sak och mellan samma parter väcks vid domstolar i olika fördragsslutande stater.

Den nya lydelsen av artikel 7 innehåller, till skillnad mot artikeln i dess nuvarande lydelse, alternativa behörighetsgrunder. Det kan således samtidigt i olika fördragsslutande stater finnas behörighet för en myndighet att pröva en talan mellan samma parter om äktenskapsskillnad eller hemskillnad jämte i artikel 8 angivna accessoriska frågor. Samma yrkande mellan samma parter skulle därför samtidigt kunna vara anhängigt vid en domstol i skilda fördragsslutande stater. För att motverka att talan angående samma sak mellan samma parter förs samtidigt i flera länder och för att förhindra att det i de olika länderna avkunnas inbördes motstridiga avgöranden som blir gällande i dessa länder intas nu uttryckliga bestämmelser om skyldighet för myndigheterna att beakta ett anhängigt förfarande i annat nordiskt land.

Den vanligaste lösningen på lis pendensproblematiken är att domstolen i enlighet med gällande lagstiftning avvisar den talan som väckts senare. En sådan bestämmelse har t.ex. intagits i Bryssel II-förordningens artikel 11. Även i de ensartade lagar som införts i de nordiska länderna som en följd av 1977 års nordiska domskonvention finns en bestämmelse om lis pendens. I sak har artikel 8 a samma innebörd som artikel 11 i Bryssel II-förordningen.

Enligt första stycket artikel 8 a gäller att om en fråga enligt artikel 7 eller 8 väcks vid behörig myndighet i olika fördragsslutande stater mellan samma parter, skall den myndighet vid vilken frågan väckts senare självständigt avvisa frågan till förmån för den andra myndigheten. Detta innebär att talan skall avvisas när det har fastställts att den myndighet vid vilken talan väckts först är behörig.

Om ett yrkande om hemskillnad eller äktenskapsskillnad enligt artikel 7 och ett eventuellt accessoriskt yrkande enligt artikel 8 är anhängigt vid behörig myndighet i en fördragsslutande stat, förhindrar detta enligt artikel 8 a att samma fråga som senare väcks mellan samma parter samtidigt prövas vid myndighet i en annan fördragsslutande stat. Såsom artikeln formulerats innebär den att en pågående handläggning av en accessorisk fråga om t.ex. vårdnad om barn också förhindrar att en självständig talan upptas vid annan domstol rörande samma fråga. Arti-

keln reglerar emellertid inte den situationen att en självständig talan om vårdnad är väckt när en accessorisk vårdnadsfråga anhängiggörs. I en sådan situation kan det dock finnas autonoma lis pendensregler som förhindrar ett upptagande av den accessoriska frågan.

I andra stycket av den föreslagna artikel 8 a jämföras en fråga om hemskillnad med en fråga om äktenskapsskillnad när det gäller lis pendens. Det innebär att ett redan anhängigt yrkande om hemskillnad eller äktenskapsskillnad förhindrar att ett yrkande om hemskillnad eller äktenskapsskillnad tas upp till prövning i en annan fördragsslutande stat. Möjligheten för en av makarna att effektivt blockera en skillnadssituation med en ansökan om hemskillnad torde vara marginell, eftersom hemskillnadstiden enligt artikel 9 kan tillgodoräknas som betänketid i samband med prövning av ett yrkande om äktenskapsskillnad i en stat utan hemskillnadsinstitut.

2.5. Erkännande och verkställighet

2.5.1. Erkännande av dom enligt den nordiska äktenskapskonventionen

Enligt den gällande lydelsen av artikel 22 i den nordiska äktenskapskonventionen skall ett avgörande enligt bl.a. artiklarna 7 och 8 gälla i övriga fördragsslutande stater utan särskild stadfästelse och utan prövning av avgörandets riktighet eller dess förutsättningar med hänsyn till hemvist eller medborgarskap i den ena eller andra av de fördragsslutande staterna. I nuvarande lydelse av artikel 22 anges endast hemvist och medborgarskap som behörighetsgrundande. Ändringen av artiklarna 7 och 8 innebär att den nuvarande lydelsen av artikel 22 blir otillräcklig. För att säkerställa att myndighetens behörighet inte får omprövas i något fall har artikel 22 justerats språkligt så att den svarar mot de ändringar som gjorts i artikel 7 och 8.

Till skillnad från Bryssel II-förordningen innehåller inte den nordiska äktenskapskonventionen grunder för vägran att erkänna ett i konventionen avsett avgörande. Eftersom Bryssel II-förordningen inte förutsätter att bestämmelserna om erkännande i den nordiska äktenskapskonvention skall vara i linje

med motsvarande bestämmelse i Bryssel II-förordningen, behöver den nordiska äktenskapskonventionen inte ändras till denna del.

Ändringen av artikel 8 innebär att myndighets behörighet att pröva frågor om vårdnad om barn endast är accessorisk. Därtill omfattar behörighetsbestämmelsen enbart makarnas gemensamma barn. Avgöranden i sådana vårdnadsfrågor som faller utanför artikel 8 kan inte erkännas med stöd av artikel 22. I de nordiska länderna kommer frågan om erkännande av nordiska avgöranden i dessa frågor om vårdnad när det gäller barn som är under 16 år att regleras av bestämmelserna om erkännande i 1980 års Europarådskonvention om erkännande och verkställighet av avgöranden som rör vårdnad om barn samt återställande av vårdnad om barn. För äldre barn får tillämpas respektive lands autonoma bestämmelser om erkännande. I Finland erkänns dessa avgöranden jämlikt bestämmelserna i 24 och 25 § lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt.

Artikel 22 i den nordiska konventionen innehåller även en bestämmelse om erkännande av dom om ogiltighet eller återgång av äktenskap mellan medborgare i fördragsslutande stat och som meddelats i en sådan stat. Bestämmelsen avser i praktiken domar meddelade i Danmark, Island eller Norge, eftersom äktenskap i Finland och Sverige alltid upplöses genom skilsmässa. Eftersom Bryssel II-förordningens bestämmelser om erkännande endast avser domar givna i stater bundna av nämnda förordning, gäller inte dess bestämmelser domar givna i Danmark, Island eller Norge. Detta innebär att Finland och Sverige, även efter att Bryssel II-förordningen trätt i kraft, kan fortsätta erkänna domar om ogiltighet eller återgång av äktenskap i enlighet med artikel 22 i den nordiska konventionen även om en av eller bägge makarna som domen avser är bosatta i en stat bunden av Bryssel II-förordningen. Det förhållandet att Danmark senare kan komma att omfattas av Bryssel II-samarbetet innebär i detta avseende endast att danska myndigheter blir bundna av behörighetsreglerna i Bryssel II-regleringen. Förändringen kommer inte att ha någon inverkan på erkännandebestämmelsen i artikel 22.

2.5.2. Verkställighet av domar om vårdnad, barns boende och umgänge med barn

Den nordiska äktenskapskonventionen innehåller inte några bestämmelser om verkställighet av domar. I de ensartade lagarna som införts i Danmark, Finland, Norge och Sverige med anledning av 1977 års nordiska konvention om erkännande och verkställighet av domar på privaträttens område (den nordiska domskonventionen) finns bestämmelser om verkställighet av domar, däribland domar rörande vårdnadsfrågor.

Bryssel II-förordningen innehåller också regler för verkställighet. Finland och Sverige är enligt Bryssel II-förordningen skyldiga att sinsemellan tillämpa förordningens verkställighetsregler när det gäller domar avseende vårdnadsfrågor som hör till Bryssel II-förordningens tillämpningsområde. Någon möjlighet till undantag för dessa länder att i stället för Bryssel II-förordningens regler få tillämpa den nordiska domskonventionen ges inte enligt Bryssel II-förordningen.

3. Motivering till lagförslaget

3.1. Lag om ikraftträdande av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i överenskommelsen om ändring av den mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige den 6 februari 1931 ingångna konventionen, innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap.

1 §. Paragrafen innehåller en bestämmelse om att de bestämmelser i överenskommelsen som hör till området för lagstiftningen skall gälla som lag på det sätt som Finland har förbundit sig till dem.

2 §. Enligt paragrafen kan närmare bestämmelser som lagen förutsätter vid behov utfärdas genom förordning av republikens president.

3 §. Paragrafens 1 mom. innehåller en ikraftträdelsebestämmelse, enligt vilken det genom förordning av republikens president bestäms om lagens ikraftträdande. Paragrafens 2 mom. innehåller en bestämmelse, en-

ligt vilken det genom förordning av republikens president särskilt kan bestämmas att lagen skall tillämpas före överenskommelsens internationella ikraftträdande mellan Finland och en sådan fördragsslutande stat som avgivit förklaring i enlighet med artikel 4 i överenskommelsen.

4. Propositionens verkningar

Överenskommelsens ikraftträdande innebär att bestämmelserna om myndighets behörighet i äktenskapsmål och accessoriska frågor om vårdnad om barn, barns boende och umgänge med barn och bestämmelserna om erkännande av avgöranden som givits på basis av nämnda behörighetsbestämmelser i den nordiska äktenskapskonventionen i stället för motsvarande bestämmelser i Bryssel II-förordningen tillämpas i förhållandena mellan Finland och Sverige.

Propositionen medför inga ekonomiska verkningar. Propositionens verkningar på Finlands rättsordning har förklarats ovan.

5. Ikraftträdande

Enligt överenskommelsens artikel 3 träder ändringsöverenskommelsen i kraft den första dagen i den månad som infaller två månader närmast efter det att överenskommelsen har tillträtts av alla de fördragsslutande staterna. Det svenska utrikesdepartementet underrättar de fördragsslutande staterna om deponering av ratifikationshandlingarna och om tidpunkten för överenskommelsens ikraftträdande.

Enligt överenskommelsens artikel 4 kan till dess överenskommelsen träder i kraft varje fördragsslutande stat i samband med sitt tillträde eller vid ett senare tillfälle förklara att överenskommelsen skall gälla i den statens förbindelser med övriga stater som avgivit en sådan förklaring. Sådana förklaringar skall börja gälla fjorton dagar efter det att de deponerats hos det svenska utrikesdepartementet.

I propositionen föreslås att Finland avger en ovan avsedd förklaring i samband med sitt tillträde till överenskommelsen. Avsikten med detta är i mesta möjliga mån begränsa den tid då Bryssel II-förordningens bestämmelser tillämpas i Finlands och Sveriges in-

bördes förhållanden istället för motsvarande bestämmelser i den nordiska äktenskapskonventionen.

Det är meningen att den nationella lagen som hör till denna proposition skall träda i kraft fjorton dagar efter att den i överenskommelsens artikel 4 avsedda förklaringen deponerats.

6. Behovet av riksdagens samtycke

Enligt 94 § 1 mom. grundlagen godkänner riksdagen sådana fördrag och andra internationella förpliktelser som innehåller bestämmelser som hör till området för lagstiftningen. Riksdagens grundlagsutskott anser att denna grundfästa godkännandebefogenhet hos riksdagen avser alla de bestämmelser i internationella förpliktelser som i materiellt hänseende hör till området för lagstiftningen. Grundlagsutskottets ståndpunkt är att en bestämmelse i ett statsfördrag skall anses höra till området för lagstiftningen bl.a. om den gäller grunderna för individens rättigheter eller skyldigheter, om det finns gällande bestämmelser i lag om den fråga som bestämmelsen avser eller om det enligt rådande uppfattning i Finland skall föreskrivas om frågan i lag.

Bestämmelserna i den nordiska äktenskapskonventionen har satts i kraft genom lag. Till området för lagstiftningen hör bl.a. bestämmelserna som reglerar finska domstolars internationella behörighet och erkännande av utländska avgöranden i Finland. Genom de överenskomna ändringarna av den

nordiska äktenskapskonventionen ändras ovan nämnda konventionsbestämmelser som satts i kraft genom lag. Godkännandet av nämnda överenskommelse förutsätter således riksdagens samtycke.

7. Övriga omständigheter som inverkar på saken

För Bryssel II-förordningens betydelse och dess inverkan på överenskommelsen redogörs ovan.

Med stöd av vad som anförts ovan och i enlighet med 94 § grundlagen föreslås

att Riksdagen godkänner överenskommelsen om ändring av den mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige den 6 februari 1931 ingångna konventionen, innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap och

att Riksdagen godkänner att Finland enligt överenskommelsens artikel 4 förklarar att överenskommelsen skall gälla i Finlands förbindelser med övriga fördragslutande stater som har avgivit nämnda förklaring.

Eftersom överenskommelsen innehåller bestämmelser som hör till området för lagstiftningen, föreläggs Riksdagen samtidigt följande lagförslag:

Lag

om ikraftträdande av de bestämmelser som hör till området för lagstiftningen i överenskommelsen om ändring av den mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige den 6 februari 1931 ingångna konventionen, innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap

I enlighet med riksdagen beslut föreskrivs:

1 §

De bestämmelser som hör till området för lagstiftning i den i Stockholm den 6 februari 2001 ingångna överenskommelsen om ändring av den mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige den 6 februari 1931 ingångna konventionen, innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap gäller som lag sådana som Finland har förbundit sig till dem.

2 §

Närmare bestämmelser om verkställigheten av denna lag kan utfärdas genom förordning av republikens president.

3 §

Om ikraftträdandet av denna lag bestäms genom en förordning av republikens president.

Genom förordning av republikens president kan bestämmas att före överenskommelsens internationella ikraftträdande tillämpas denna lag mellan Finland och en sådan fördragsslutande stat som avgivit förklaring i enlighet med artikel 4 i överenskommelsen.

Helsingfors den 11 maj 2001

Republikens President

TARJA HALONEN

Tf. utrikesminister
Statsminister *Paavo Lipponen*

ÖVERENSKOMMELSE

Överenskommelse mellan Danmark, Finland, Island, Norge och Sverige om ändring av konventionen mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige undertecknad i Stockholm den 6 februari 1931 innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap

Danmarks, Finlands, Islands, Norges och Sveriges regeringar har kommit överens om följande:

Artikel I

I konventionen mellan Finland, Danmark, Island, Norge och Sverige undertecknad i Stockholm den 6 februari 1931 innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap jämte de ändringar som framgår av överenskommelsen om ändring av konventionen undertecknad i Oslo den 25 februari 2000 men som ännu inte har trätt i kraft mellan länderna skall följande ändringar göras:

Artikel 7 skall ha följande lydelse:

Ett yrkande om hemskillnad eller äktenskapsskillnad mellan makar som är medborgare och har hemvist i en fördragsslutande stat tas upp i den stat där

1. makarna har sitt hemvist,
2. makarna senast hade sitt hemvist samtidigt och en av dem fortfarande är bosatt,
3. makarna är medborgare,
4. svaranden har sitt hemvist,
5. om ansökan är gemensam, någon av makarna har sitt hemvist,
6. käranden har sitt hemvist, om denne varit bosatt där i minst ett år omedelbart innan ansökan gjordes eller
7. käranden är medborgare och har sitt hemvist, om denne varit bosatt där i minst sex månader omedelbart innan ansökan gjordes.

Ett yrkande om äktenskapsskillnad på grund av hemskillnad kan även tas upp i den stat där beslutet om hemsskillnad har meddelats.

Artikel 8 skall ha följande lydelse:

I samband med ett yrkande om hemskillnad

eller äktenskapsskillnad får också av samma eller annan myndighet prövas frågor om tillfälligt hävande av sammanlevnaden och avvitrning. Även frågor om vårdnad om barn, barns boende och umgänge med barn får prövas, förutsatt

1. att barnet är makarnas gemensamma och
2. att barnet har sitt hemvist i den stat där yrkandet om hemskillnad eller äktenskapsskillnad tas upp.

Om barnet inte har sitt hemvist i den stat där yrkandet om hemsskillnad eller äktenskapsskillnad tas upp, får frågor om vårdnad, barns boende och umgänge med barn ändå tas upp där, om

1. barnet har sitt hemvist i en fördragsslutande stat,

2. barnet är makarnas gemensamma och åtminstone en av makarna har vårdnaden om det,

3. makarna har godtagit att frågan prövas i den stat där yrkandet om hemskillnad eller äktenskapsskillnad tas upp samt

4. frågans prövning i den staten är till barnets bästa.

I frågor om vårdnad om barn, barns boende och umgänge med barn skall behörigheten enligt första och andra styckena utövas i enlighet med Haagkonventionen av den 25 oktober 1980 om de civila aspekterna på internationella bortföranden av barn. Särskild hänsyn skall tas till artiklarna 3 och 16 i den konventionen.

Till konventionen skall fogas en ny artikel 8 a som följer:

Om en fråga enligt artikel 7 eller 8 väcks vid behörig myndighet i olika fördragsslutande stater mellan samma parter, skall den myndighet vid vilken frågan väckts senare självantavvisa frågan till förmån för den andra myndigheten.

En fråga om hemskillnad och en fråga om äktenskapsskillnad skall vid tillämpning av första stycket anses vara samma fråga.

Artikel 9 skall ha följande lydelse:

Vid prövning av frågor som avses i artiklarna 7 och 8, tillämpas i varje stat där gällande lag. Frågor om avvitrning skall dock alltid avgöras enligt den lag, som enligt artikel 3 är tillämplig på makarnas förmögenhetsförhållanden.

Hemskillnad, som vunnits i en av staterna, medför i de övriga samma rätt att få äktenskapsskillnad, som om den vunnits i den staten.

I en fördragsslutande stat, där regler om hemskillnad saknas men där äktenskapsskillnad i vissa fall skall föregås av betänketid har makar, som vunnit hemskillnad i en annan fördragsslutande stat och därefter levt åtskilda under en tid motsvarande sådan betänketid samt inte återupptagit sammanlevnaden, rätt att få äktenskapsskillnad utan föregående betänketid.

Artikel 22 skall ha följande lydelse:

Lagakraftvunnen dom eller administrativ myndighets beslut, som i en av staterna meddelats jämlikt artiklarna 5, 7, 8, 11, 13, 14, 15, 19 eller 21, skall gälla i övriga stater utan särskild stadfästelse och utan prövning av avgörandets riktighet eller myndighetens behörighet. Detsamma gäller lagakraftvunnen dom som meddelats i en av staterna och som avser ogiltighet eller återgång av äktenskap mellan medborgare i fördragsslutande stat.

Artikel II

För överenskommelsens tillämpning på Färöarna och Grönland kan det danska justitieministeriet efter förhandlingar med de övriga fördragsslutande staternas justitieministerier fastställa sådana undantag som de särskilda färöiska eller grönländska förhållandena kan ge anledning till.

Artikel III

De fördragsslutande staterna kan tillträda denna överenskommelse genom

a) undertecknande utan förbehåll för ratifikation eller

b) undertecknande med förbehåll för ratifikation i förening med efterföljande ratifikation.

Ratifikationshandlingarna deponeras hos det svenska utrikesdepartementet.

Överenskommelsen träder i kraft den första dagen i den månad som infaller två månader närmast efter det att överenskommelsen har tillträtts av alla de fördragsslutande staterna. Det svenska utrikesdepartementet underrättar de fördragsslutande staterna om deponering av ratifikationshandlingarna och om tidpunkten för överenskommelsens ikraftträdande.

Artikel IV

Till dess att denna överenskommelse träder i kraft får varje fördragsslutande stat, i samband med sitt tillträde till överenskommelsen eller vid ett senare tillfälle, förklara att överenskommelsen skall gälla i den fördragsslutande statens förbindelser med övriga fördragsslutande stater som har avgivit en sådan förklaring. Sådana förklaringar skall börja gälla fjorton dagar efter det att de deponerats hos det svenska utrikesdepartementet.

Artikel V

Original exemplet till denna överenskommelse deponeras hos det svenska utrikesdepartementet som tillställer varje fördragsslutande stat en bestyrkt kopia därav.

Till bekräftelse på detta har de undertecknande befullmäktigade ombuden undertecknat denna överenskommelse.

Som skedde i Stockholm den 6 februari 2001 i ett exemplar på danska, finska, isländska, norska och svenska språken, och såvitt angår de svenska språken i två texter, en för Finland och en för Sverige, vilka samtliga texter har samma giltighet.